

**KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHDA SHAFFOFLIKNI
TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI VA HUQUQBUZARLIKLAR
PROFILAKTİKASIDAGI AHAMIYATI**

*Toshkent viloyati IIBB, Qibray tumani IIB HPB profilaktika inspektori
katta leytenant*

Maxmudov Rasuljon Ma'ruf o'g'li

Email:rasuljonmahmudov577@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqola orqali korrupsiyaga qarshi kurashishda shaffoflikni ta'minlashning nazariy-huquqiy asoslari tahlil qilinadi hamda uning ichki ishlar organlari, xususan, huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyatidagi o'rni yoritiladi. Shaffoflikning korrupsiyani oldini olishdagi preventiv mexanizm sifatidagi ahamiyati ochib beriladi.*

Kalit so'zlar: *korrupsiya, shaffoflik, hisobdorlik, profilaktika, ochiqlik, jamoatchilik nazorati, huquqiy davlat.*

Korrupsiya haqida kurashish to'g'risida gapirishdan avval korrupsiya tarixi uning kelib chiqishi haqida ozgina fikr bildirsak maqsadga muvofiq bo'ladi.

Korrupsiya bu — jamiyatni turli yo'llar bilan iskanjaga oladigan dahshatli illatdir. Mazkur illat demokratiya va huquq ustuvorligi asoslariga putur yetkazadi, inson huquqlari buzilishiga olib keladi, bozorlar faoliyatiga to'sqinlik qiladi, hayot sifatini yomonlashtiradi va odamlar xavfsizligiga tahdid soladigan uyushgan jinoyatchilik, terrorizm va boshqa hodisalar ildiz otib, gullashi uchun sharoit yaratib beradi.

Ta'kidlab o'tish o'rinliki, ushbu zararli hodisa katta va kichik, badavlat va kambag'al bo'lishidan qat'iy nazar, barcha mamlakatlarda uchraydi. Ushbu zararli illatni bartaraf etish bo'yicha jahon hamjamiyati tomonidan bir qator samarali ishlar amalga oshirilayotgan bo'lsada, hanuzgacha u bartaraf etilmayapti.

Korrupsiya (lot. Corruptere — buzmoq) termini odatda mansabdor shaxslar tomonidan unga berilgan mansab vakolatlari va huquqlardan o'zlarining shaxsiy

manfaatlarini koʻzlab qonunchilik va ahloq qoidalariga zid ravishda foydalanishini anglatadi.

Tarixga nazar tashlaydigan boʻlsak, insoniyat shakllanish jarayonining ilk davri boʻlmish ibtidoiy jamiyatlarda ham korrupsiyaning ayrim koʻrinishlari boʻlib, oʻsha davrda qabila oqsoqoliga yoki harbiy boshliqlarga muayyan bir imtiyozni egallash uchun haq toʻlash tabiiy hol hisoblangan. Keyinchalik esa davlat boshqaruvining takomillashuvi va murakkablashuviga koʻra, korrupsiyaning ham turli xil shakllari yuzaga kelib, oxir-oqibatda u global muammolardan biriga aylanib ulgurdi. Bilamizki, shaxs, jamiyat hamda davlat tushunchalari oʻzaro chambarchas bogʻliq. Shu sababli jamiyatning biron aʼzosiga taʼsir qilgan biror illat, albatta, butun jamiyatga oʻz taʼsirini oʻtkazmay qolmaydi. Korrupsiya paydo boʻlishi va rivoji mazkur mamlakatning taraqqiyotiga zimdan toʻsquinlik qiladi hamda davlatning olib borayotgan islohotlariga qarshilik koʻrsatadi. Korrupsiya illatiga qul boʻlgan amaldorlar davlatning, jamiyatning, xalqning bildirgan ishonchini suisteʼmol qilib, oʻz manfaatlarini xalq va davlat manfaatlaridan ustun qoʻyadilar. Bu esa davlar siyosatining oʻsha amaldorlar boshqarayotgan boʻgʻinida ish sifatining buzilishiga olib keladi. Natijada butun bir jamiyat zarar koʻradi. Korrupsiya davlatni nafaqat moddiy, balki maʼnaviy-ahloqiy jihatdan ham yemirib, xalq va davlat oʻrtasida ishonchsizlik deya atalmish ulkan chegaraning vujudga kelishiga olib keladi. Bu esa xalq oʻrtasida Vatanga daxldorlik va kelajakka ishonch tuygʻularining soʻnishiga olib keladi.

Shunday qilib yuqorida takidlanganidek korrupsiya zamonaviy davlat boshqaruvi tizimining barqaror rivojlanishiga jiddiy xavf tugʻdiruvchi omillardan biridir. U davlat organlarining obroʻsiga putur yetkazadi, fuqarolarning ishonchini pasaytiradi hamda qonun ustuvorligi tamoyilini zaiflashtiradi. Ayniqsa, huquqni muhofaza qiluvchi organlar tizimida shaffoflikning yetarli darajada taʼminlanmasligi korrupsiya xavfining ortishiga sabab boʻlishi mumkin. Shu bois korrupsiyaga qarshi kurashishda shaffoflikni taʼminlash masalasi nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham egadir. Bu masala, ayniqsa, huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyatida dolzarb hisoblanadi.

Nazariy jihatdan shaffoflik — bu davlat organlari faoliyatining ochiqligi, qarorlar qabul qilish jarayonining oshkoraligi hamda axborotdan erkin foydalanish imkoniyatining mavjudligidir. Huquqiy davlat konsepsiyasiga ko‘ra, davlat organlari jamiyat oldida hisobdor bo‘lishi shart. Bu g‘oya John Locke va Jean-Jacques Rousseauning ijtimoiy shartnoma nazariyasida o‘z ifodasini topgan.

Korrupsiyani tushuntiruvchi zamonaviy nazariyalardan biriga ko‘ra, korrupsiya quyidagi formula orqali ifodalanadi:

$$K = M + D - A$$

(Monopoliya + Diskretsiya – Hisobdorlik)

Mazkur nazariy modelga ko‘ra, davlat organlarida vakolatlarning markazlashuvi va keng diskretsiya mavjud bo‘lgan sharoitda, agar hisobdorlik va shaffoflik yetarli bo‘lmasa, korrupsiya xavfi ortadi. Aksincha, ochiqlik va jamoatchilik nazorati kuchaygan sari korrupsiya kamayadi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati — bu jinoyat va boshqa huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan tizimli chora-tadbirlar majmuasidir. Ushbu sohada shaffoflik quyidagi jihatlarda muhim ahamiyat kasb etadi:

1. Fuqarolar bilan ochiq muloqot

Profilaktika inspektori faoliyatining samaradorligi bevosita aholi ishonchiga bog‘liq. Agar profilaktika ishlari ochiq va tushunarli olib borilsa, fuqarolar huquqni muhofaza qiluvchi organlarga nisbatan ijobiy munosabat bildiradi. Bu esa jinoyatchilikning yashirin shakllarini aniqlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

2. Ma‘muriy jarayonlarning shaffofligi

Ma‘muriy bayonnomalar rasmiylashtirish, ogohlantirish berish, jarima qo‘llash kabi jarayonlarda shaffoflik ta‘minlansa, mansab vakolatini suiiste‘mol qilish ehtimoli kamayadi. Har bir qarorning huquqiy asosga ega ekanligi va tushuntirilganligi korrupsiya xavfini pasaytiradi.

3. Raqamlashtirish va elektron tizimlar

Elektron ro‘yxatlar, videokuzatuv vositalari, raqamli hujjat aylanishi tizimlari inson omilini qisqartiradi. Bu esa subyektiv qaror qabul qilish imkoniyatini cheklaydi va shaffoflikni oshiradi.

4. Jamoatchilik nazorati

Fuqarolarning murojaatlari, ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyati institutlari nazorati profilaktika faoliyatining ochiqligini ta'minlaydi. Bu esa tizim ichida intizom va mas'uliyatni kuchaytiradi.

So'ngi yillarda O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Davlat organlari faoliyatining ochiqligi, elektron davlat xizmatlari tizimining kengayishi, ochiq ma'lumotlar portallarining joriy etilishi shaffoflikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Ichki ishlar organlari tizimida ham xizmat faoliyatining ochiqligi, aholi bilan bevosita muloqot, hisobot berish amaliyoti korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan muhim choralar hisoblanadi.

Xulosa

Nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, shaffoflik korrupsiyaga qarshi kurashning eng samarali preventiv vositalaridan biridir. U huquqiy davlat tamoyillariga, hisobdorlik konsepsiyasiga va ijtimoiy shartnoma nazariyasiga asoslanadi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida shaffoflikni ta'minlash:

fuqarolar ishonchini mustahkamlaydi;

mansab vakolatlarini suiiste'mol qilish xavfini kamaytiradi;

qarorlar qabul qilish jarayonining xolisligini ta'minlaydi;

korrupsiyaning yashirin shakllarini oldini oladi.

Shunday ekan, ichki ishlar organlari faoliyatida shaffoflikni kuchaytirish korrupsiyaga qarshi kurashning muhim strategik yo'nalishi sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. United Nations. United Nations Convention against Corruption. – New York, 2003.
2. O'zbekiston Respublikasi. "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent, 2017.

3. O‘zbekiston Respublikasi. “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2014.
4. John Locke. Two Treatises of Government. – London, 1689.
5. Jean-Jacques Rousseau. Du contrat social (Ijtimoiy shartnoma haqida). – Paris, 1762.
6. World Bank. Governance and Anti-Corruption Strategy. – Washington, DC.
7. Transparency International. Corruption Perceptions Index Reports. – Berlin.